

адекватної, а можливо і високої самооцінки, позитивного мислення, поваги до самої себе та розвитку уміння самовдосконалення.

О.О.Гаврилюк

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

В статті йдеться про проблему гуманізації системи освіти, зокрема, процесу формування комунікативної культури майбутніх учителів, про значення гуманних відносин в системі "вчитель-учень" в освітньому процесі вищої школи.

This article is devoted to the problem of humanization of educational system and the process of formation of communicative skills of teachers to be. The author emphasizes the importance of humane relations in the "teacher - pupil" system in educative process at the level of higher-school education.

Перебудова вищої освіти, перехід до нових демократичних відносин в суспільстві робить актуальною проблему формування культури спілкування майбутнього вчителя спираючись на гуманістичні засади цього процесу. Для демократичного суспільства важливо те яким буде фахівець із вищою освітою. Чи буде він "тільки висококваліфікованим ремісником чи, крім фахової підготовки, він ще стане інтелігентом" [2]. Тому зараз в Україні все гостріше постає питання гуманізації освіти.

Недоліком існуючого педагогічного процесу, на думку академіка С.У.Гончаренка, є те, що він будується на основі

“суб’єкт-об’єктних” відносин. Пояснює він цю думку так: “Є учень, є вчитель. Один учиться, другий учить. Один “виголошує” істини, другий їх сприймає (або не сприймає). Процес навчання побудований на запам’ятовуванні учнем тих знань, носієм яких виступає вчитель (викладач). І в цьому вся трагедія сучасного процесу навчання. Він настільки заорганізований, загнаний у рамки імперативів, що не дає змоги учневі (студентові) розвивати свої особистісні, тільки йому притаманні якості, реалізувати свої здібності, інтереси прагнення тощо. Учень перебуває у жорстоких рамках процесу навчання і звикає до пасивної ролі, відведеної йому. З добре розвинутою пам’яттю учень учиться відповідно, розвиваючи і формуючи в собі здібності слухняного виконавця, безініціативного, позбавленого творчості службовця.

Щоб позбутися або уникнути цього недоліку, слід якомога швидше впроваджувати систему “суб’єкт-суб’єктних” відносин учня і вчителя. Ці нові відносини, на наш погляд, є тією ідеєю, що дає змогу негайно розв’язати багато суперечностей процесу навчання” [1].

Особистісно-гуманний напрям, що сприятиме не тільки вдосконаленню процесу навчання, але й становленню, саморозвитку, та самореалізації особистості майбутнього вчителя, має стати стратегією вищої школи XXI століття. Найголовніше завдання сучасного і майбутнього педагогічного процесу - не тільки пізнання законів природи і суспільства, а особистісно-діяльне оволодіння гуманістичною методологією творчого перетворення світу і гармонізації людських стосунків.

Відомо, що якість функціонування будь-якої системи навчання визначається не тільки змістом і точністю мети навчання (освіти), а й можливістю її структур забезпечити досягнення цієї мети, здатністю професорсько-викладацького складу і студентів реалізувати наявні можливості. Тому, на

наш погляд, введення гуманістичного стилю викладання та виховання сприятиме успішному вирішенню проблеми гуманізації освіти.

Історично гуманні цінності, які завжди розглядалися у зв'язку з загальними інтересами людства, глибоко вкоренилися у вітчизняній та зарубіжній педагогічній думці. Думки щодо утвердження гуманізму висловлювали філософи-гуманісти Вольтер, Гольбах, Дідро, Петрарка, Сковорода, Миропольський, Васильченко та інші. Гуманістичними ідеями було насичене навчання та виховання в братських школах України. Такі ж ідеї були фундаментальними в творах Т.Г.Шевченка, І.Франка, М.І.Пирогова, в роботах їх послідовників К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського, які прагнули розвивати гуманістичні ідеали у вихованні особистості. Слід назвати також імена наших сучасників Ш.О.Амонашвілі, І.Д.Беха, М.И.Боришевського, Г.Я.Жирської, О.А.Захаренко, які намагалися будувати свій освітній процес, спираючись на гуманістичні ідеали своїх видатних попередників.

Видатні гуманісти рішуче відстоювали ідеї гуманізму, народності, добра у навчанні та вихованні. Вони наполегливо шукали шляхи гуманізації людських стосунків, виробили загальні концептуальні підходи до виховання гуманної особистості, які зараз закладені в Загальній декларації прав людини, Конвенції про права дитини та інших міжнародних документах.

Проблеми гуманізації педагогічного процесу тому цікавили дослідників-науковців і практиків-викладачів, бо вони реально торкаються найважливіших сторін навчальної взаємодії, оптимальних стосунків, яким властива глибина переживань особистості, позитивне мікросередовище, доброзичливість і співчуття, високий рівень пізнавально-інтелектуальної діяльності.

Педагогічний процес, побудований на гуманних принципах - це процес, в якому превалює добро у вчинках і стосунках педагогів та вихованців. Отже, гуманні взаємини є складним сполученням почуттєвих, інтелектуальних, волевих, емоційних якостей особистості, які формуються і виявляються у свідомому цілеспрямованому здійсненні його системи перцептивних, розумових, волевих та інших дій.

При розгляданні сутності проблеми ми спиралися на психологічну "теорію стосунків", розроблену В.М.М'ясіщевим, який стверджує, що основними елементами, із яких "складається" особистість, є відносини людини. "Система відносин людини до дійсності і являє особистість. Основним об'єктом відносин людини є інша людина і суспільство. Ставлення до людей на відміну від ставлення до предметів мають взаємний характер, це не ставлення суб'єкта до об'єкту, а взаємини суб'єктів" [3,144].

Тому гуманне ставлення - це зумовлене моральними нормами та цінностями спрямування особистості на інші суб'єкти, які представлені в свідомості переживанням співчуття та співрадість й реалізуються у спілкуванні чи діяльності через спільні дії, співучасть, допомогу.

Важливим у взаєминах є насамперед моральний вибір як акт духовної діяльності особистості, що впливає на процес прийняття рішення і майже завжди передбачає здатність людини вибирати між добром і злом. Отже, гуманні стосунки - це таке ставлення до людей чи одної людини, яке охоплює в собі всю моральну цілісність ставлення як до самої себе, так і до інших людей. Ось чому гуманні стосунки лежать в основі не тільки цільової спрямованості особистості, але й сутності її культури.

Визначаючи загальні та специфічні риси взаємин, В.М.М'ясіщев наголошує на тому, що вони не є природними, а набуваються в процесі індивідуального досвіду. Тому педагогічний процес вищої школи має бути спрямований на

забезпечення умов, які дадуть змогу поширити індивідуальний досвід майбутнього фахівця в сфері побудови гуманних взаємин в системі "вчитель-учень", що становить, на наш погляд, одну з головних умов процесу формування комунікативної культури вчителя.

Досвід і дані наукових досліджень показують, що від того, будуть суб'єкт-суб'єктні гуманні відносини випадковими чи стабільними, значною мірою залежить ефективність педагогічного процесу й міра пізнавальної активності учнів. Це дає підстави стверджувати, що вчителеві необхідні такі професійно значущі властивості, як доброта і доброзичливість, толерантність і високо поважне ставлення до людини, високий самоконтроль поведінки, щирість та емоційна стабільність. Ці якості є важливим елементом культури стосунків та комунікативної культури майбутніх педагогів взагалі, без якої жодна педагогічна діяльність спрямована на формування та розвиток особистості не може бути успішно реалізованою.

Сфера гуманних стосунків передбачає врахування наукових положень про засоби та психологічні механізми співпраці та співтворчості педагогів та вихованців у педагогічному процесі, які розкривають невичерпні можливості розвитку і саморозвитку кожної особистості в умовах найсприятливішого клімату взаємовідносин, пов'язаних з інтелектуальним та емоційно-вольовим впливом.

Внутрішні психологічні наслідки таких взаємин відображаються в прагненнях, інтересах, переконаннях вихованців. Отже розширення сфери гуманних стосунків у педагогічному процесі вищої школи стимулює механізми саморегуляції, що дає змогу особистості мобілізувати свої сили для саморозвитку та формуванню професійних якостей, а також для нейтралізації або ліквідації негативних властивостей власного характеру.

Педагогічний експеримент підтвердив величезні перетворюючі можливості використання гуманних стосунків в системі "викладач-студент" та "студент-студент" в процесі формування та вдосконалення комунікативної культури майбутніх педагогів. Підтверджена гіпотеза про те, що тільки в атмосфері гуманних стосунків особистість розвивається скоріше, повніше, ефективніше та всебічніше.

Недарма В.М.М'ясіщев постійно наполягав на тому, що сама по собі діяльність (навчання, праця) для формування особистості може бути нейтральною, якщо між учасниками її не організовані взаємини, що вимагають співтворчості, співпраці, взаємодопомоги, взаємоповаги; якщо не відбувається постійного підкріплення діяльності стосунками, що стимулюють моральні вчинки. Для підтвердження цієї наукової позиції ми спираємося також на перевірений часом досвід А.С.Макаренка і його думку про те, що виключити особистість, ізолювати її від взаємин недоцільно, бо соціально і педагогічно нормальні стосунки розвивають морально і психологічно здорові якості, що становлять структуру особистості.

Ми згодні з думкою В.М.М'ясіщева, що стосунки особистості - її потреби, інтереси, здібності - являються не продуктом якихось абстрактних історичних умов, а перш за все результатом того, як людині вдається взаємодіяти з конкретним середовищем і наскільки це середовище дає простір для виявлення і розвитку його індивідуальності - в предметній діяльності, і при взаємодії з іншими людьми [3].

Ефективність суб'єкт-суб'єктної гуманної взаємодії, яка становить основу формування комунікативної культури педагога, можлива як взаємне задоволення потреб викладача та вихованця шляхом обміну. Це - модель ринкових відносин у суспільстві. Тому перше й, мабуть, найважливіше, чому сьогодні потрібно навчити майбутніх педагогів - це власної суб'єктивності й суб'єкт-суб'єктивним стосункам.

Гуманістичні ідеали якраз і потребують уваги та поваги до особистості, індивідуалізації стилю спілкування.

На протязі експериментальної роботи ми дійшли висновку, що гуманні стосунки формуються як активна форма встановлення духовно-практичного суб'єкт-суб'єктного зв'язку. Тому одним із шляхів встановлення гуманних стосунків є надання педагогічній взаємодії діалогового характеру, який має сприяти створенню рівноправних позицій в процесі спілкування, позицій співробітництва та співтворчості.

Отже, гуманізація педагогічного процесу - це не тільки оновлення програм, введення нових курсів і факультативів, це, насамперед, позбавлення права вищої школи на авторитарну педагогіку, це виховний процес без приниження і неврозів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С.У., Володько В.М. Проблеми індивідуалізації процесу навчання. // Педагогіка і психологія. - 1995, - № 1. - С. 69.
2. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка: основні положення. Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. - К.: "ЕксОб", 1999. - С.3.
3. Мясищев В.Н. Личность и неврозы. - М., 1960.

МОДЕЛЮВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

В статті автор пропонує застосування моделюваних комунікативних ситуацій на заняттях по іноземному мові в педагогічному університеті як засіб формування готовності майбутніх педагогів до іноземномовного спілкування в системі загальнопедагогічної підготовки.

The article deals with the question of making the models of communicative situations during English classes at the Pedagogical University as the means of forming student's preparedness to communicate using foreign language.

В сучасних умовах орієнтації України на інтеграцію з Європейськими країнами та інтернаціоналізацію ділових стосунків в різних галузях діяльності іноземна мова набуває особливого значення в професійній підготовці молодих вчителів. Однак аналіз вузівської практики свідчить про незадовільний стан навчання і іноземній мові в педагогічному університеті, обмежений лексичний запас студентів та низький рівень культури іноземномовного спілкування майбутніх спеціалістів. Позначені недоліки значно зменшують конкурентність сучасних фахівців та рівень їх готовності до іноземномовного спілкування. Усунення названих недоліків у підготовці студентів до самостійної професійної діяльності активізує проблему перегляду змісту, методик та технологій в навчанні іноземномовному спілкуванню в педагогічному університеті.

Моделювання комунікативних ситуацій на заняттях з іноземної мови містить в собі значні дидактичні можливості для підвищення професійного інтересу студентів, розвитку їх

педагогічних та комунікативних здібностей та є “засобом розвитку особистості студента” [2,70].

Основою моделювання комунікативних ситуацій є рольові завдання, виконання яких сприяє формуванню готовності студентів до іншомовного спілкування. Застосування модельованих ситуацій спілкування на іноземній мові зумовлене складністю та багатогранністю реального процесу комунікації. Використання окремих “стислих” ситуацій в деякій мірі замінює реальній процес спілкування та може бути взятим за основу в навчанні іншомовному спілкуванню, тому що дає змогу чіткіше ставити цілі навчання, створювати дійсні мовленнєві умови, та врахувати всі параметри моделюємої комунікативної системи іншомовного говоріння.

Ідея використання моделі мовленнєвого спілкування в методичних цілях належить Ю.І.Пассову та схвалена іншими дослідниками. В нашій роботі моделювання комунікативних ситуацій розглядається як один із засобів формування готовності майбутніх вчителів в цілісній системі їх професійної підготовки.

Слід зауважити, що за допомогою моделювання ми маємо змогу одержувати знання про об’єкт не шляхом його безпосереднього вивчення (що не завжди можливо), а шляхом вивчення його моделі. Моделювання дає нам можливість абстрагуватися від невагомих та другорядних характеристик, що в значній мірі полегшує вивчення чи використання об’єктів пізнання [1].

В нашому дослідженні ми, переслідуючи погляди Є.О.Маслико, розглядаємо моделювання як “процес дослідження, відбору, створення та використання найбільш поширених, соціально та професійно необхідних ситуацій на заняттях з іноземної мови” [3], як шлях активізації мислення студентів, як метод їх активної підготовки до спілкування на іноземній мові та як засіб їх загальнопедагогічної підготовки.

Звичайно в рамках учбового процесу, який обмежений за часом, опанування багатством мовленнєвої практики носіїв мови неможливо. Тому при вивченні іноземної мови в нашому випадку постають більш конкретні та досяжні цілі, реалізація яких здійснюється через спеціально організований процес, названий нами комунікативно-ситуативне моделювання (або моделювання ситуацій спілкування на підставах комунікативного методу навчання іншомовному говорінню).

Доцільність комунікативного методу навчання спілкуванню на іноземній мові окреслена в багатьох психолого-педагогічних та методичних доробках. Теоретичні дослідження характеризують цей метод як “принцип комунікативної діяльності” (Леонт’єв О.Н.), “комунікативний метод навчання” (Пассов Ю.І.), “принцип активної комунікативності” (Вятютнев М.Н.) та розглядають опанування мовою як засобом спілкування головною метою навчання іноземній мові. Вихідним положенням комунікативного методу є те, що “процес навчання є моделлю процесу комунікації” [4]. Комунікативний метод передбачає постійне практичне застосування іноземної мови не лише як мети навчання, а також як засобу досягнення цієї мети. При цьому партнери мають означену мовленнєву задачу та впливають на співбесідника в процесі спілкування. Таким чином, ми спостерігаємо дійсно партнерські стосунки між студентами при виконанні мовленнєвих завдань, що дозволяє їм створювати учбові ситуації професійної спрямованості, які максимально наближені до природної комунікації.

Поділ ситуацій на учбові (штучно створені) та природні є традиційним в методиці навчання іноземним мовам. Можливості виникнення природних комунікативних ситуацій для спілкування на іноземній мові в аудиторній роботі значно обмежені, вони програють в порівнянні з виникненням таких ситуацій спілкування на рідній мові. Але

відсутність іноземного мовленнєвого оточення для студентів може бути замінено методично відпрацьованими заняттями, основна мета яких є створення уявлених, штучних, але достатньо конкретних ситуацій іншомовного спілкування. Схильність до активного застосування іноземної мови в таких ситуаціях дає змогу студентам вільно розмовляти нею в ситуаціях природного професійно-спрямованого спілкування. Природні комунікативні ситуації виникають самі по собі. Безумовно, ми їх застосовуємо в аудиторній практиці (наприклад, реальні факти та випадки студентського життя: останні новини, запізнення на заняття, невідповідність до нього та ін.). Але кількість таких ситуацій значно обмежена. Тому, дотримуючись поглядів вчених (В.Л.Скалкін, В.О.Артемов, Ю.І.Пассов, В.О.Бухбіндер, А.Хорнбі, Д.Берн та ін.), ми створюємо комунікативні ситуації, моделюючи дійсний процес спілкування. Слід зазначити, що такі ситуації потребують певної детермінації зовнішніх умов та обставин спілкування, створення стимулу до комунікації, визначення ролей співбесідників та відносин між ними.

Створення комунікативних ситуацій в навчальному процесі передбачає врахування індивідуальних, вікових та соціальних особливостей співбесідників як активних учасників іншомовного говоріння та як носіїв певних комунікативних ролей. В умовах вузу кількість студентів у групі дорівнює 10, що співвідноситься з поняттям малої мовної групи в соціальній психології. Центром об'єднання такої групи постає "предметно-цілісна єдність". В нашому випадку, коли іноземна мова не є профільюючим предметом, такою єдністю є основний предмет спеціальності (фізика, біологія тощо), матеріал якого становить зміст курсу навчання іноземній мові для немовних спеціальностей. В моделюванні особлива роль належить викладачу. Саме він є тим зразком використання мови, на якого рівняються студенти, який об'єднує діяльність студентів з їх мовленнєвою практикою

через використання фонетичних, лексичних, граматичних засобів, формує необхідні навички та вміння іншомовного спілкування. Іншими словами, він завдяки спілкуванню вчить мові та тренує студентів безпосередньо в іншомовному спілкуванні. Викладач є фахівцем з мови, але не є фахівцем з основного предмету спеціальності студентів. Він, спираючись на знання студентів з фахових дисциплін, використовує їх в процесі моделювання мовленнєвих учбових ситуацій спілкування при вирішенні різних завдань. Таким прикладом може послужити навмисна зміна позицій викладача та студента, використання ситуацій, в яких студент є більш компетентний, ніж викладач. Студентам, наприклад, пропонується пояснити деякі закони, терміни або поняття з профільюючого предмету на іноземній мові у вигляді реферату чи короткого повідомлення. Таким чином, студенти знаходяться в ролі викладача, а останній в ролі того, хто навчається.

Заохочення студентів до реального іншомовного спілкування як з позиції того, хто говорить, так і з позиції того, хто слухає дозволяє стверджувати про певний рівень опанування студентами іноземною мовою як засобом спілкування. У.Ріверс правомірно називає цей рівень "автономним рівнем у використанні мови". Щоб досягти такого рівня важливим моментом в моделюванні комунікативних ситуацій вважаємо вибір та застосування учбового матеріалу. В сучасній практиці студентам часто пропонується виконати завдання, пов'язані зі змістом тексту для читання або аудіювання, тоді як спілкування потребує єдності в навчанні міжособистісної взаємодії та сприймання мовленнєвих партнерів зі змістом матеріалу, що вивчається. В програмних підручниках з англійської мови учбова інформація не відповідає дійсним ситуаціям спілкування, мовленнєвий матеріал є "комунікативно мертвим" (Ю.І.Пассов). У підручниках більше вправ спрямовано,

головним чином, на знання про мову, а не знання мови. Так звані мовленнєві вправи являють собою відірвані від реально існуючих обставин приклади учбової, а не живої мови і тому вони малоефективні в навчанні іншомовному спілкуванню.

Основою навчання іншомовному говорінню в педагогічному вузі є теми, які передбачені програмою для немовних спеціальностей. До цих тем відбираються та складаються тексти, що містять в собі певний лексичний та граматичний матеріал. Слід підкреслити, що на початковому етапі ми вважаємо доцільним використовувати лексичний матеріал загальнонаукового та загальнотехнічного характеру в моделюванні різних ситуацій спілкування. Структурування змісту учбового мовленнєвого матеріалу ми мотивуємо тим, що на початковому етапі для студентів має бути якомога менше труднощів із розумінням змісту лексичного матеріалу, що вивчається. Це безумовно стимулює зацікавленість до предмету. На цьому етапі надається можливість накопичення мовленнєвого матеріалу для подальшого професійного спілкування на іноземній мові, відпрацювання вмінь та навичок студентів для діалогічного та монологічного висловлювань згідно тематичних, стилістичних та ситуативних обмежень. Моделювання комунікативних ситуацій сприяє зміцненню мовленнєвих навичок та вмінь студентів при переносі їх в практику безпосереднього користування іноземною мовою як засобом спілкування. Участь студентів у типових змодельованих ситуаціях спілкування, та оволодіння різними засобами здійснення комунікативної функції дозволяє поширити кількість мовленнєвих засобів студентів та відпрацювати певну мовленнєву стратегію щодо цих засобів, приблизити процес навчання іншомовному спілкуванню до реальних умов.

Моделювання комунікативних ситуацій - складний та багатогранний процес. Однак його специфіка дозволяє розкрити справжній характер спілкування на іноземній мові,

наблизитися до природних умов іншомовної комунікації. В ситуаціях, що моделюються, студент одержує певну роль, при виконанні якої проявляє комунікативно-творчі здібності, самостійність в діях та репліках, вдосконалює рівень активності та свій професіоналізм. Це пояснюється тим, що спілкування проходить в умовах реального іншомовного середовища. Студенти мають змогу висловити свою думку, особливості світогляду, проявити характер та перемогти страх перед спілкуванням на іноземній мові. В результаті мовленнєва діяльність стає для них особистісно значимою та являє собою особливий фактор формування професійних якостей майбутнього педагога. Активізація комунікативної діяльності студентів за допомогою моделювання в учбовому процесі ситуацій говоріння на іноземній мові сприяє формуванню високого рівня їх готовності до іншомовного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Давыдов В.А. Воспитание молодежи в новых социально-экономических условиях // Советская педагогика, 1991. - № 7. - С. 3-14.
2. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе.
3. Маслыко Е.А. Способы активизации устного общения на занятиях по иностранному языку в языковом вузе // Методика обучения иностранным языкам. Минск, 1985.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Воронеж, 1986.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

В статье рассматриваются различные проблемы формирования готовности к творческой педагогической деятельности, создание оптимальных условий педагогического процесса. Некоторые практические методики развития творческих качеств будущих педагогов в условиях педвуза.

This article deals with various problem of forming of readiness for creative pedagogical activities, and making optimum conditions of pedagogical process. The author considers several practical methods of developing teachers-to-be' creative qualities in the school of higher learning.

Створення динамічно розвинутого суспільства можливо тільки за умови, що кожна особистість відповідно до своїх особистих якостей і здібностей знайде своє місце в суспільстві. У зв'язку з цим можна сказати, що основним напрямком у перебудові вищої освіти є орієнтація на індивідуалізацію навчання для більш повного розвитку особистості, з огляду на індивідуальні особливості і можливості кожної людини.

Найбільш повне інтегрування особистості в сучасне суспільство, під яким мається на увазі і щоденне життя людини і його виробнича діяльність, можливо тільки при максимальному розвитку цієї особистості, її культури. Найвищий ступінь розвитку людини виявляється в її творчій діяльності. Говорячи словами Б.Г.Ананьєва: "Справжня

цінність особистості починає вимірюватися її творчим внеском у суспільній розвиток” [1].

Таким чином, прищеплення молодому поколінню навичок і вмінь творчої діяльності, творчого мислення, відіграє важливу роль у навчальному процесі. У різних галузях сучасної науки позначились декілька аспектів дослідження творчості: філософія розглядає проблему істинності знання; логіка досліджує творчість як систему розвинутого знання; соціологія виявляє фактори суспільного середовища, які як стимулюють, так і гальмують прояв творчих здібностей; психологія розглядає процес творчого мислення з точки зору виявлення цього явища (як, чому, за допомогою якого розумового процесу людина відкриває дещо нове, невідоме); педагогіка досліджує шляхи формування в учнів досвіду творчої діяльності в процесі навчання, підготовки молодого покоління до творчої праці в умовах подальшого розвитку суспільства.

Як видно з вищесказаного, у першу чергу необхідно визначити систему педагогічних заходів і умов, що мають першорядне значення для успішного проведення педагогічного процесу формування творчої особистості. Під системою педагогічних заходів для формування готовності студентів до розвитку творчої активності школярів мається на увазі комплекс взаємозалежних компонентів, що забезпечують безупинний, цілеспрямований і послідовний вплив на майбутніх учителів, методів навчально-виховної роботи, організованих з метою формування в них заздалегідь визначених знань, умінь і навичок, особистих якостей, що сприяють збагаченню творчого потенціалу учнів.

У результаті впливу педагогічних заходів для формування готовності до творчої діяльності у студента повинна бути сформована потреба в самоосвіті, розвитку власного творчого потенціалу. На наш погляд, для самостійного розвитку будь якого процесу в першу чергу

необхідно позитивне відношення до нього його учасників, в результаті чого, як наслідок, виникає потреба в розвитку якостей особистості необхідних для професійної участі в цьому процесі. Позитивне відношення до творчої діяльності, потреба в цій діяльності дозволяє сформулювати одне з основних умов формування готовності до творчої педагогічної діяльності, а саме – мотивацію цієї діяльності. Адже мотив – це рушійна сила дії особистості. Мета і програма дії, з яких складається мотив, складають механізм для запуску “програми дії”. Виходячи з того, що ефективність прямо залежить від відношення особистості до необхідної діяльності, можна стверджувати, що найважливішою умовою формування готовності до творчої діяльності є умотивованість цієї діяльності.

Ціль полягає в тому, щоб дати студентам можливість реалізувати свою потребу у творчості, актуалізувати їхні творчі можливості за допомогою створення відповідних умов, здійснити ефективне керування процесом формування готовності майбутніх учителів до розвитку творчої активності на етапі вузівської підготовки.

Введення в навчально-виховний процес активних форм і методів дозволяє врахувати індивідуальні можливості, рівень психолого-педагогічної підготовленості майбутніх педагогів до розвитку творчості учнів, здійснити основні напрямки професійної підготовки: формування творчої спрямованості особистості студентів; озброєння їх знаннями, уміннями і навичками, що забезпечують результативність їхньої професійної діяльності в цьому напрямку; розвиток творчих здібностей і формування основ професійно-педагогічної техніки.

Реалізація цих напрямків у вузівському процесі визначає й основні шляхи формування готовності студентів до розвитку творчих сил учнів, серед яких визначальне значення мають:

- актуалізація проблеми становлення творчої особистості вчителя за допомогою учбово-пізнавальних задач;
- планомірний розвиток творчих якостей у майбутніх педагогів, організація професійного самопізнання;
- формування практичних навичок використання творчості в повсякденній практиці навчання, реалізація творчого потенціалу студентів, у тому числі в період педагогічної практики.

Оскільки особливою ознакою творчої особистості є прагнення до саморозвитку, а джерелом, рушійною силою цього розвитку виступають усвідомлювані особистістю протиріччя (у навчальній діяльності, у спілкуванні тощо), у процесі навчання повинні бути присутні такі ситуації, у яких ці протиріччя могли б проявитися. У зв'язку з розглядом фактора проблематизації змісту освіти нас, насамперед, цікавили пізнавальні протиріччя, зокрема, між теорією і фактами, між предметом і стилем мислення, між методом і предметом пізнання, між новими ідеями й загально прийнятими поглядами на проблему.

Необхідно відзначити, що в даний час комплексні методики по розвитку творчих здібностей у майбутніх педагогів в умовах педвузу практично невідомі. Серед закордонних дослідників даної проблеми можна виділити: Е.Пола Торенса (поетапний розвиток творчого мислення), Е.Де Боно (програма розвитку креативного мислення).

Е.Де Боно виділяє наступні принципи розвитку творчого мислення:

- при виникненні проблеми треба виділити необхідні і достатні принципи її рішення;
- розвивати вміння рішення проблеми новими, невідомими, нестандартними способами;
- розвивати здатність бачити багатofункціональність речей;
- використання асоціацій і знань з різних галузей науки;

- виділяти суть головної ідеї і не піддаватися її впливу при рішенні конкретного завдання [3].

У справі організації процесу формування готовності до творчої педагогічної діяльності часто й ефективно використовують учбово-творчі задачі. По визначенню В.И.Андрєєва учбово-творча задача – це форма організації змісту навчального матеріалу, за допомогою якого викладач створює творчу ситуацію. Під час рішення учбово-творчої задачі студенти розвивають свої творчі здібності. Основна відмінність між навчальною й учбово-творчою задачею полягає в тому, що в навчальній задачі сформовані умова і ціль, а в учбово-творчій необхідно спочатку сформулювати проблему і тільки потім її вирішити [2].

На підставі вищесказаного, спробуємо визначити творчі задачі, процес рішення яких буде найбільше плідно сприяти розвитку в майбутніх учителів якостей характерних для творчої особистості:

- задачі спрямовані на визначення протиріччя, формування “проблемного бачення”;
- задачі з неповними даними (для рішення необхідно провести дослідження);
- задачі на прогнозування;
- задачі на оптимізацію;
- задачі на резензування;
- задачі на створення алгоритму;
- задачі на винахідливість;
- дослідницькі задачі;
- логічні задачі;
- задачі на розвиток фантазії;
- задачі на колективну творчість.

Необхідно відзначити, що рішення цих задач може по різному впливати на розвиток творчих якостей різних людей. Так, розвитку “проблемного бачення” студентів сприяє викладання навчального матеріалу, при якому викладач

показує подальші шляхи розвитку досліджуваного питання, будить думку, викликаючи в студента бажання самому розібратися в досліджуваному матеріалі. Досить ефективні такі прийоми, як “мозковий штурм” у результаті якого формується легкість генерування ідей. Самостійне рішення студентами творчих задач сприяє розвитку в студентів здатності до самооцінки і проблемного бачення.

Діяльність, яка передбачає рішення учбово-пізнавальних задач сприяє формуванню творчої спрямованості особистості студента; остання виступає визначальним критерієм його готовності до збагачення творчого потенціалу учнів.

При рішенні учбово-пізнавальних задач необхідно визначити початковий рівень розвитку творчих здібностей кожного студента. Регулюючи складність завдань можна домогтися різних реакцій того, кого навчають, – від прогресу в навчанні, до породження комплексу неповноцінності. У зв'язку з цим необхідно підкреслити важливість періодичної діагностики сформованості творчих здібностей учасників педагогічного процесу.

На тлі загального падіння інтересу до освіти в звичному для нас розумінні цього слова, інтерес до новаторства, нестандартного мислення починає рости. Вирішити задачу по вихованню особистості відповідно соціальному запиту може тільки творчо мислячий учитель. У зв'язку з цим можна сміло затверджувати, що формування творчої особистості вчителя є першорядною задачею вищої школи на сучасному етапі розвитку нашого суспільства. Досягнувши певних успіхів в формуванні творчих здібностей в педвузі, майбутній учитель має всі шанси на здобуття успіху в своїй майбутній роботі в школі чи в повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания // Избр. психол. труды. – В 2 т. – М.: Педагогика, 1980. – Т.1. – 238с.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Основы педагогики творчества. – Каз.: Изд-во Казанского университета, 1988. – 288 с.
3. de Bono E. Serious Creativity: Harper Business, New York, 1999.

А.М.Король

ГОТОВНІСТЬ УЧНІВ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ

В статье рассматривается содержание понятия “готовности” к различным видам деятельности и в частности к творческой деятельности. Выявляются специфические особенности понятия “готовность” к творческой деятельности применительно к процессу музыкального обучения. Определяются структурные компоненты готовности к творческой деятельности учащихся. Излагаются сформированные признаки готовности под воздействием разработанной нами модели.

In clause the contents of concept of “readiness” to various kinds of activity and in particular to creative activity is considered (examined). The specific features of concept “readiness” of creative activity with reference to process of musical training come to light. The structural components of readiness to creative activity of the pupils are defined(determined). The generated